

2019-083

Archeologienota Overmere Wilgenpark

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

29-7-2019

Titel: Archeologienota Overmere Wilgenpark

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2019F272

Intern projectnummer: 2019.083

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Berlare-Overmere, Wilgenpark

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 120888,79 en Y: 192745,19; X: 121258,44 en Y: 192919,50

Oppervlakte plangebied: 4065m²

Kadastergegevens: Berlare, afdeling 3, sectie C, perceel 775F partim, 775G, 775H, 780F partim (zie figuur 8)

Topografische kaart: zie figuur 6 en 7

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (assistent-archeoloog) en Patrick De Vos (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 29/07/2019

© Acke & Bracke bvba, Damstraat 206A, 9180 Moerbeke. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	9
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	10
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	10
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	12
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	14
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	15
2.4. HISTORISCHE SITUERING	18
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	25
3. SYNTHESE	26
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	26
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	26
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	27
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	28
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	29
4. SAMENVATTING	31
5. BIBLIOGRAFIE	33
6. BIJLAGES	34

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Overmere Wilgenpark (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Belangrijkste bron voor opmaak van deze archeologienota was de reeds bekrachtigde archeologienota van het plangebied. Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

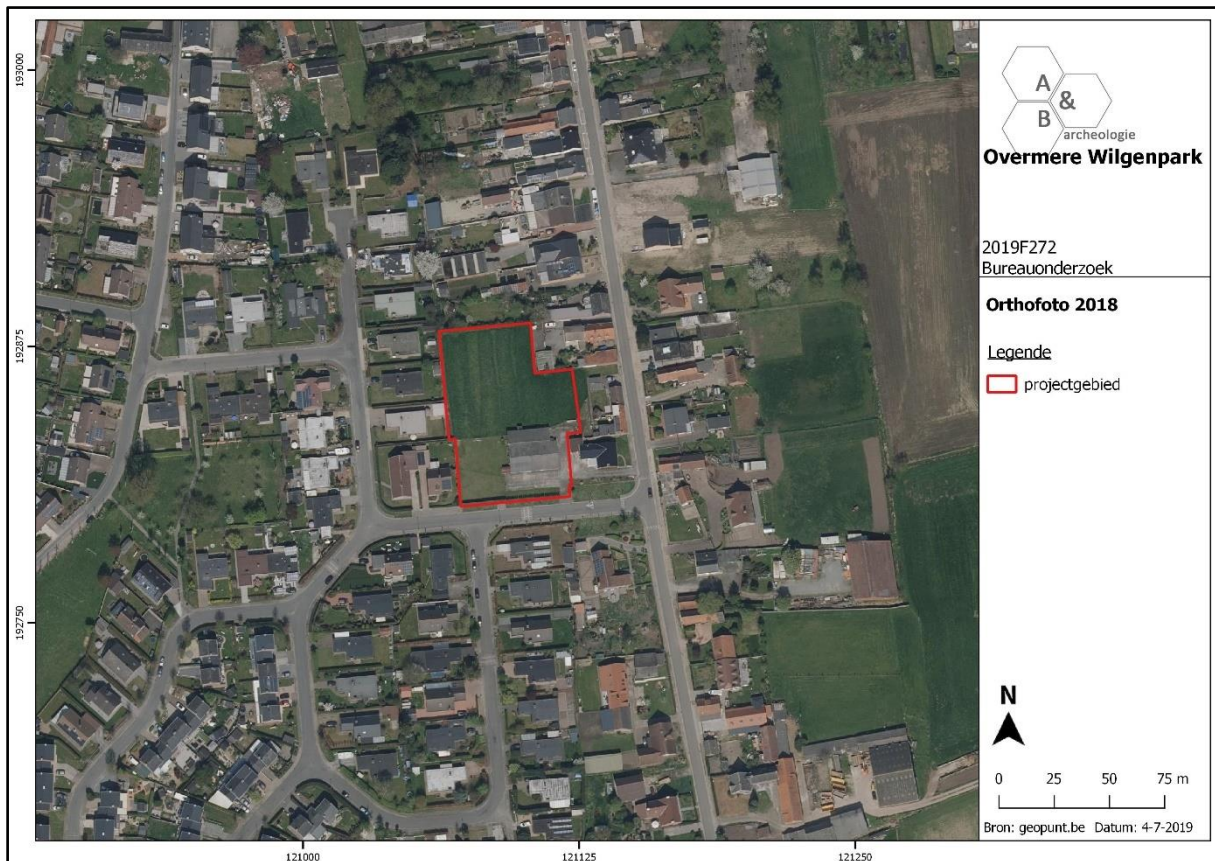
1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein, 4065m² groot, heeft een min of meer rechthoekige vorm en is noord-zuid georiënteerd. Het betreft een binnengebied gelegen tussen het Wilgenpark in het zuiden, bewoning langsheen het Wilgenpark in het westen en bewoning langsheen de Broekstraat in het noorden en oosten. Het zuidelijke deel van het plangebied is deels bebouwd, er is een loods aanwezig met errond een verharding met betonplaten. De rest van het plangebied is onbebouwd en in gebruik als grasland.

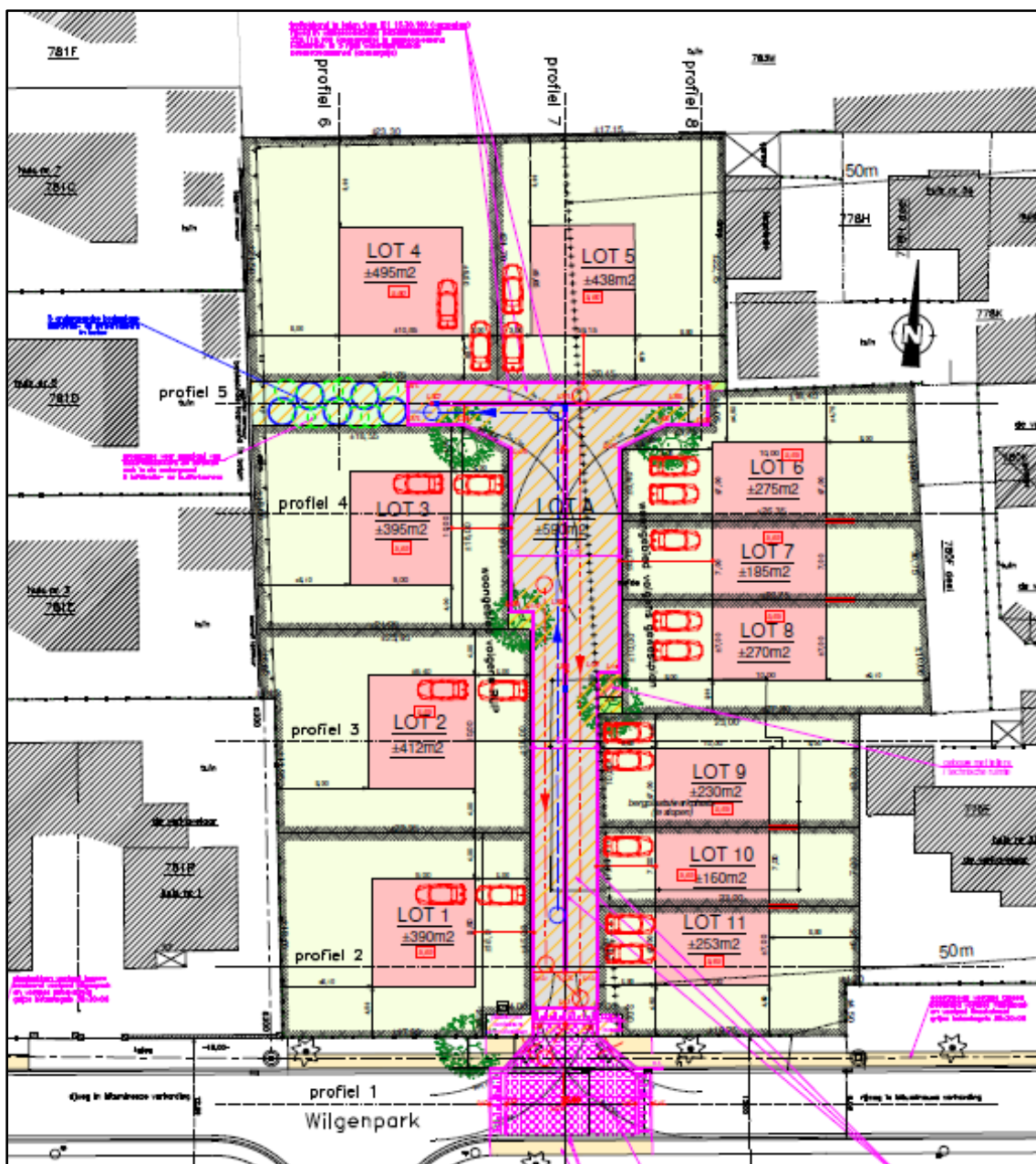
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).

Figuur 2 Beeld op het plangebied vanuit het zuidoosten, met zicht op de loods en de betonverharding in het zuidelijke deel (bron: <https://www.google.com/maps>).

2.2. Geplande werken

Het ontwerpplan is te vinden in de bijlage, een uitsnede wordt hieronder weergegeven. De loods en de verharding in het zuiden worden verwijderd en het plangebied wordt verkaveld in 11 bouwloten. Deze loten komen te liggen aan weerszijden van een nieuw aan te leggen wegenis die aansluit op het Wilgenpark in het zuiden. Onder deze wegenis wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd, waarop elk bouwlot wordt aangesloten. Er zullen aanzienlijke grondwerken plaatsvinden op het plangebied: sloop van het bestaande gebouw, opbraak van de verharding, het bouwrijp maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de wegenis en nutsleidingen en -voorzieningen, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en verhardingen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

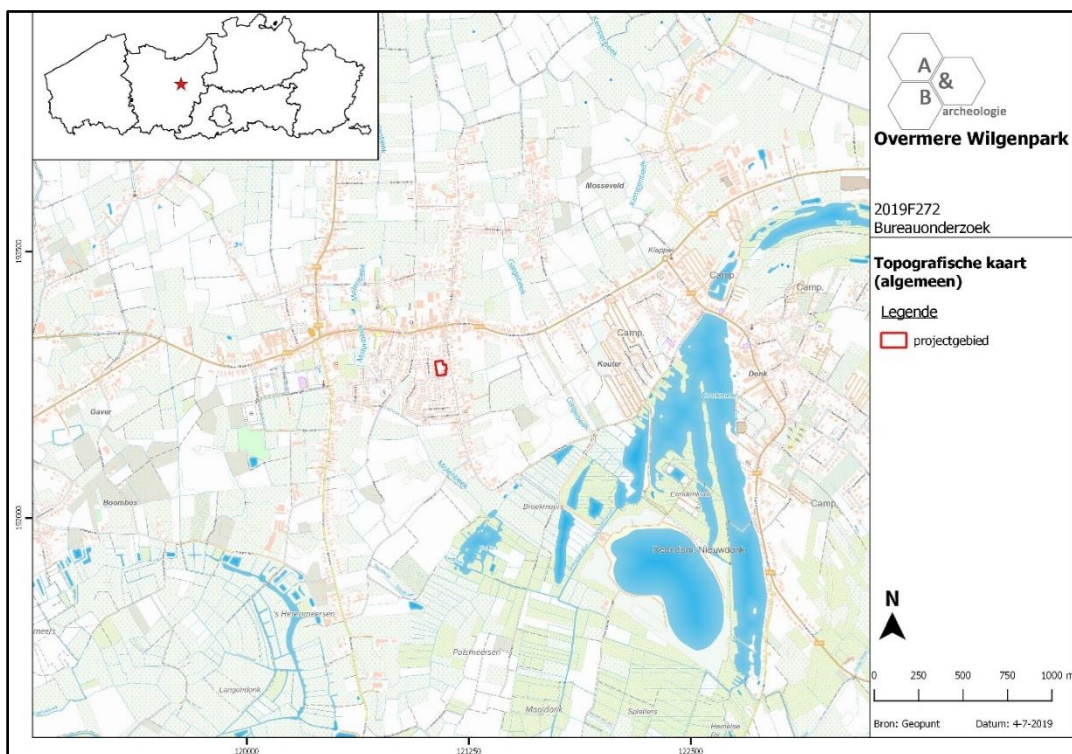

Figuur 3 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

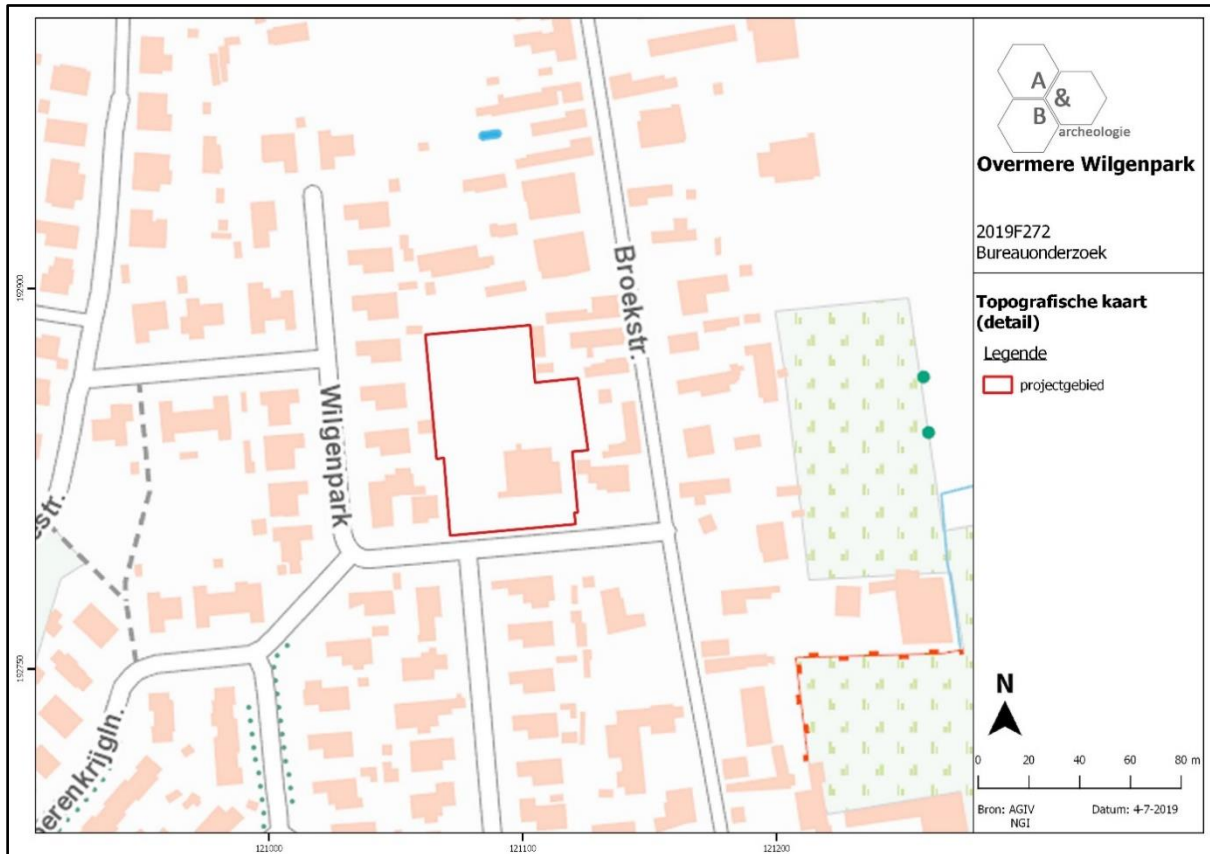
2.3.1. Topografische situering

Overmere is centraal gelegen in het oostelijke deel van de provincie Oost-Vlaanderen. Het is een deelgemeente van Berlare, Overmere bevindt zich in het noordwestelijke deel van het grondgebied van de fusiegemeente. Uitbergen, een andere deelgemeente, is in het zuidwestelijke deel gelegen, de hoofdgemeente Berlare in het zuidoostelijke deel. De zuidgrens van de fusiegemeente wordt deels gevormd door de Schelde. Centraal op het grondgebied is een oude meander van de Schelde gelegen, met het gehucht Donk en het Donkmeer. De fusiegemeente Berlare grenst in het noorden aan Lokeren, in het noordoosten aan Zele, in het zuidoosten aan Dendermonde, in het zuidwesten aan Wichelen en in het westen aan Laarne. Het plangebied bevindt zich op 750m ten zuidzuidoosten van de dorpskern en -kerk van Overmere en wordt ingesloten door tuinen en bebouwing langsheen de Broekstraat in het oosten en langsheen het Wilgenpark in het westen. Het is één van de laatste stukjes onbebouwde gronden in de agglomeratie ten zuidoosten van de dorpskern. De Broekstraat is een zuidelijke zijstraat van de Kruisstraat (N445) die het centrum van Overmere van west naar oost doorsnijdt. De straatnaam is ontleend aan het Overmeerse Broek, de drassige zone naar het zuiden op nabij de oude Scheldemeander, waarop de Broekstraat vroeger doodliep.⁶ Ten oosten van de Broekstraat zijn landbouwgronden gelegen. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het plangebied aangeduid als 'Andere bebouwing' (rood), 'Weiland' (geel) en 'Akkerbouw' (wit), wat niet geheel overeenkomt met het huidige gebruik.

Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

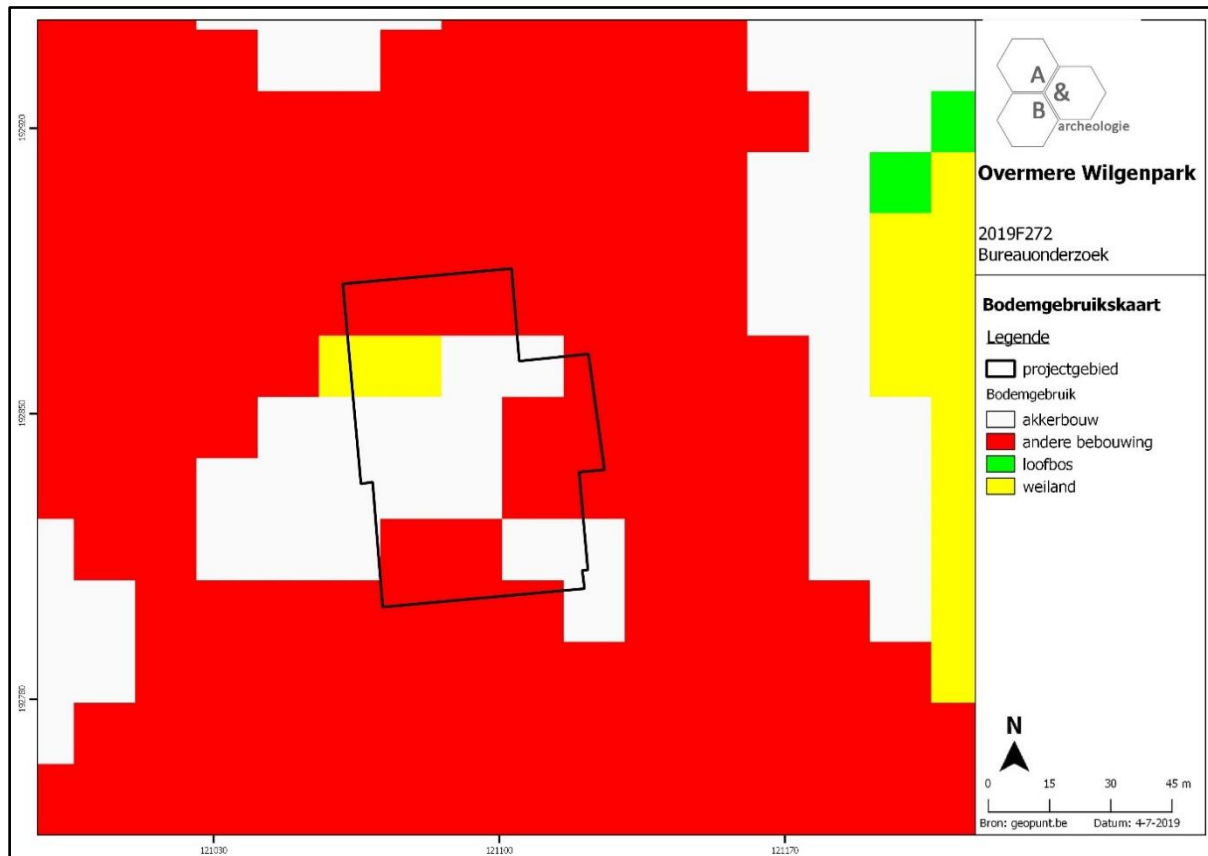
⁶ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/14919>

Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 6 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

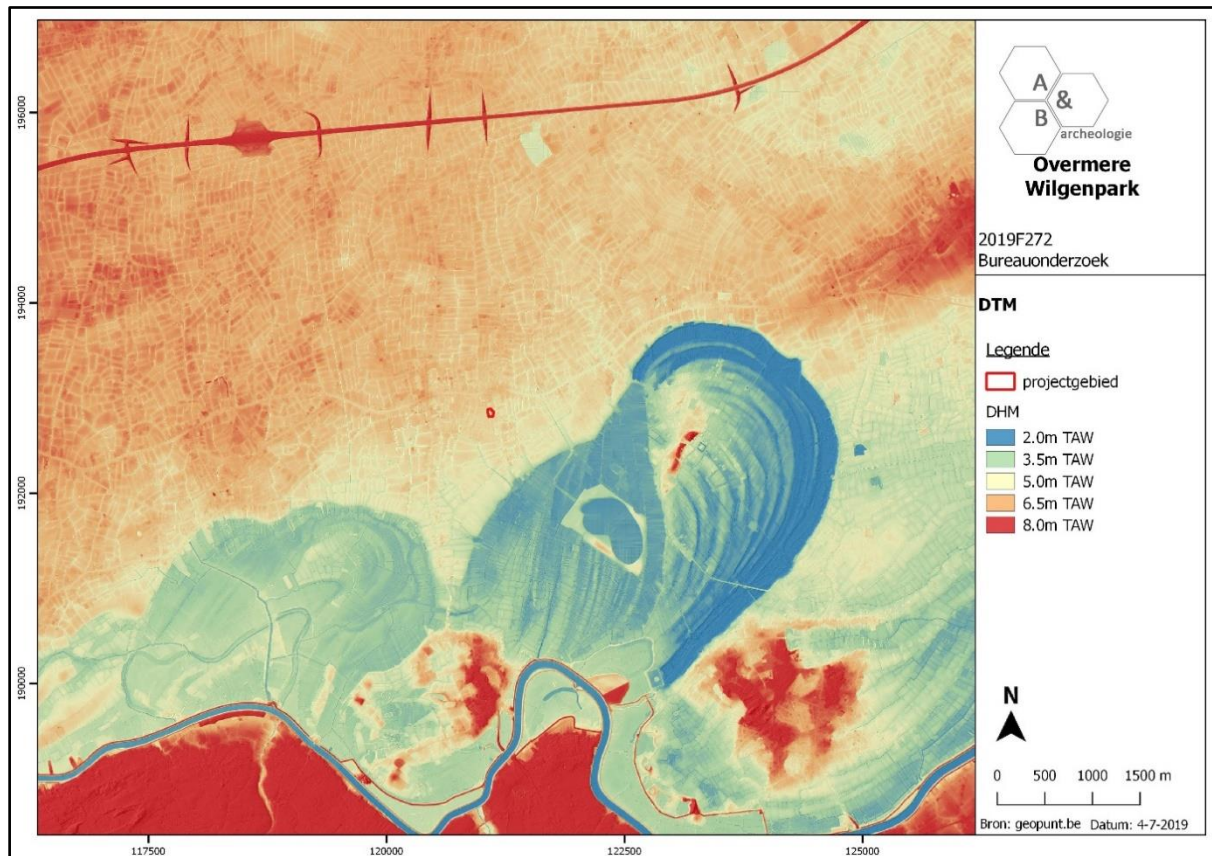

Figuur 7 Zicht op de bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

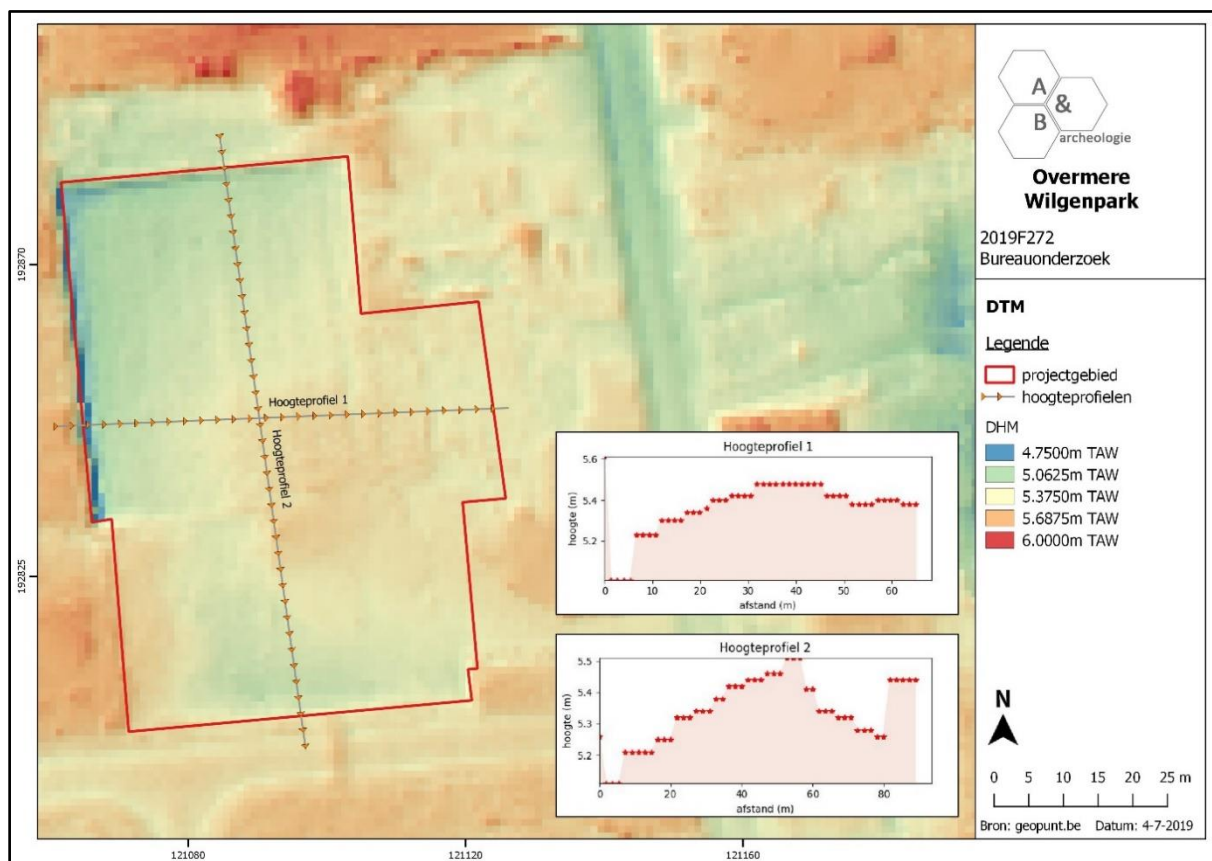
2.3.2. Landschappelijke situering

Overmere, en ook het plangebied, is gelegen op hogere en droge gronden ten noorden van de natte, lager gelegen paleomeander van de Schelde. Dit is zeer duidelijk te zien op het digitale hoogtemodel. De afsnijding van de meander van Overmere had ongeveer 10 000 jaar geleden plaats, waarna de veenvorming begon. Duizenden jaren verliepen vooraleer de meander volledig opgevuld was door dit verlandingsproces. Sinds eind 17de eeuw begon men het veen te ontginnen.⁷ Zo'n 350m ten zuiden van het plangebied loopt de Molenbeek, een kleine waterloop die zuidwaarts afwatert naar de drassige gebieden rond de paleomeander. Op siteniveau is te zien dat het plangebied eerder vlak is, met een lichte verhoging centraal op het terrein. De maaiveldwaarden schommelen tussen +5,20m en +5,50m TAW. Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het volledige plangebied niet ingekleurd, dit geeft aan dat er geen info voorhanden is. De gekarteerde gronden in de ruime omgeving kennen een verwaarloosbare erosiegraad.

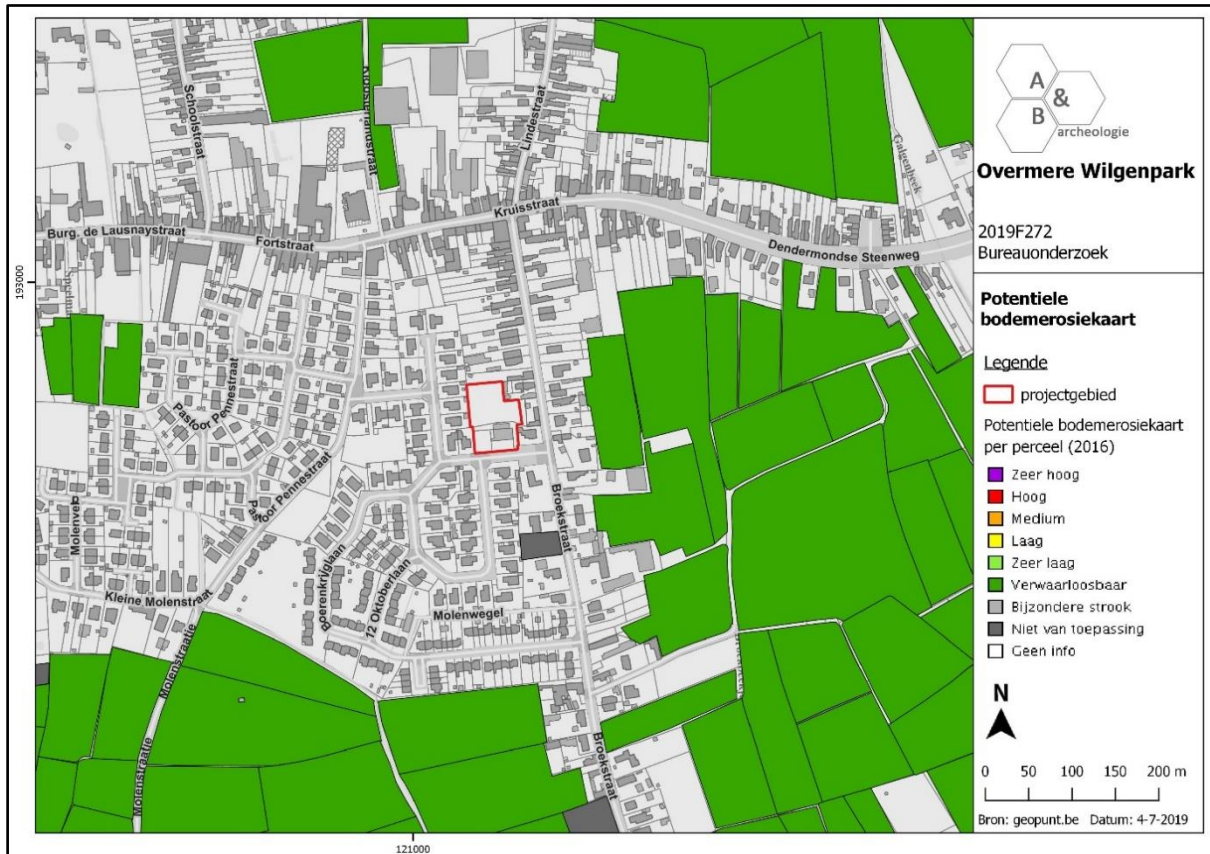
⁷ <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/135203>

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

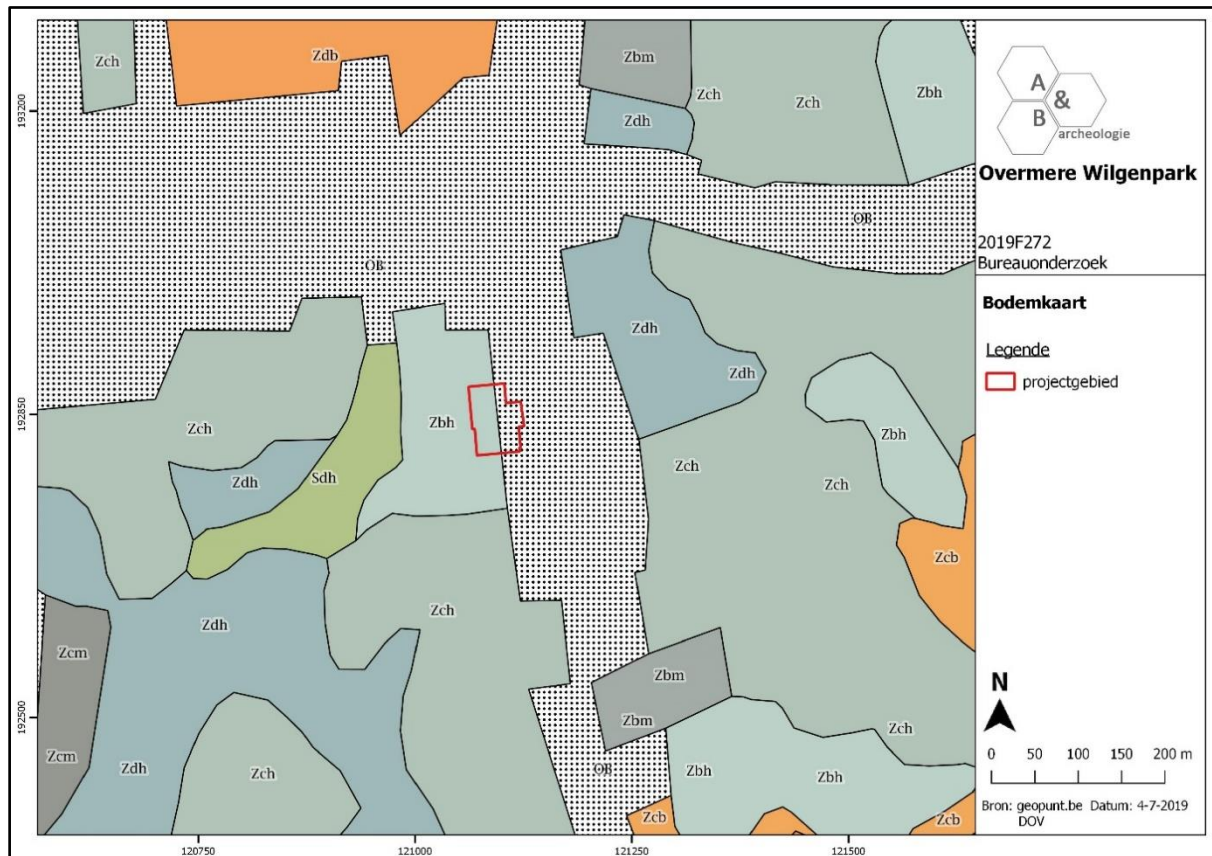

Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Op de bodemkaart wordt het plangebied aangeduid als OB in het oosten en Zbh in het westen:

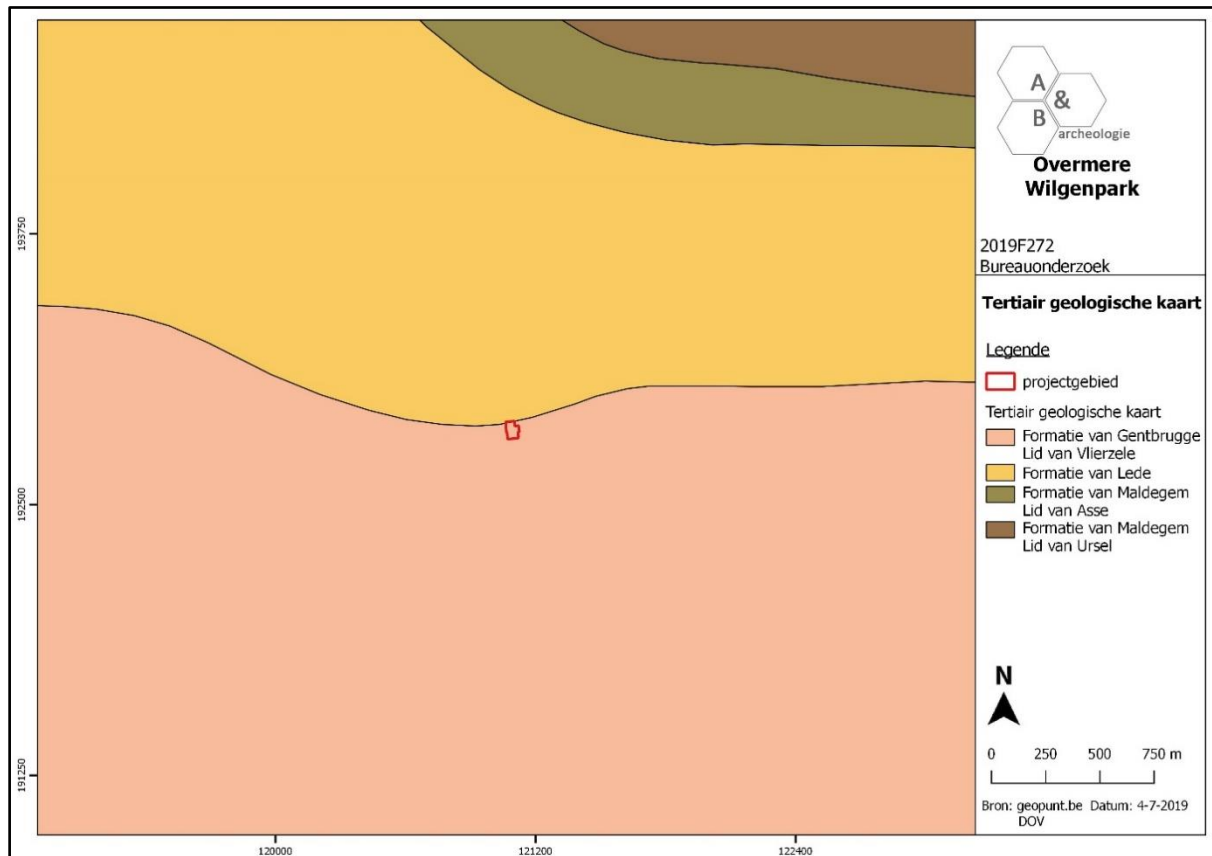
- OB: bebouwde zones waarbij het bodemprofiel is gewijzigd/vernietigd door menselijk ingrijpen.
- Zbh: droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Dit zijn Postpodzolen met donker bruingrijze bouwvoor meestal 30-40cm dik en goed gehomogeniseerd. Onder de bouwvoor komen resten van de Podzol B voor. Tussen 90 en 140cm beginnen roestverschijnselen. De bodem is zeer droogtegevoelig.

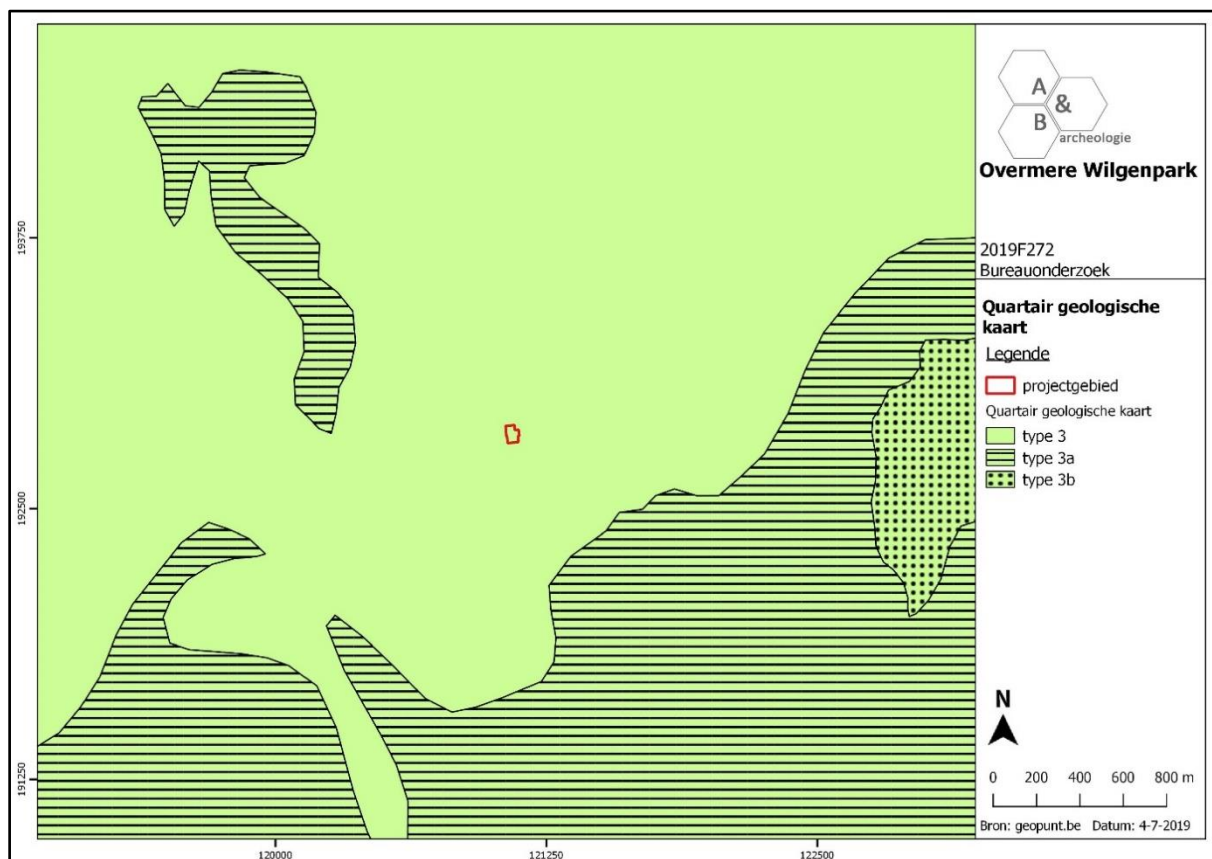
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

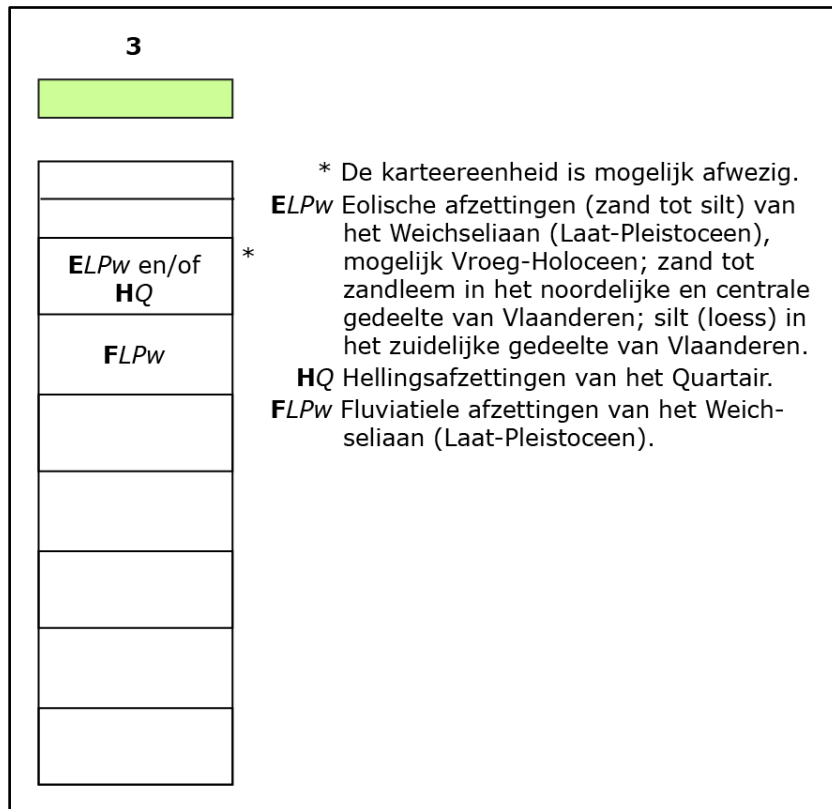
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele: groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, plaatselijk dunne zandsteenbankjes, glauconiethoudend, glimmerhoudend. De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied bestaat uit het type 3: geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

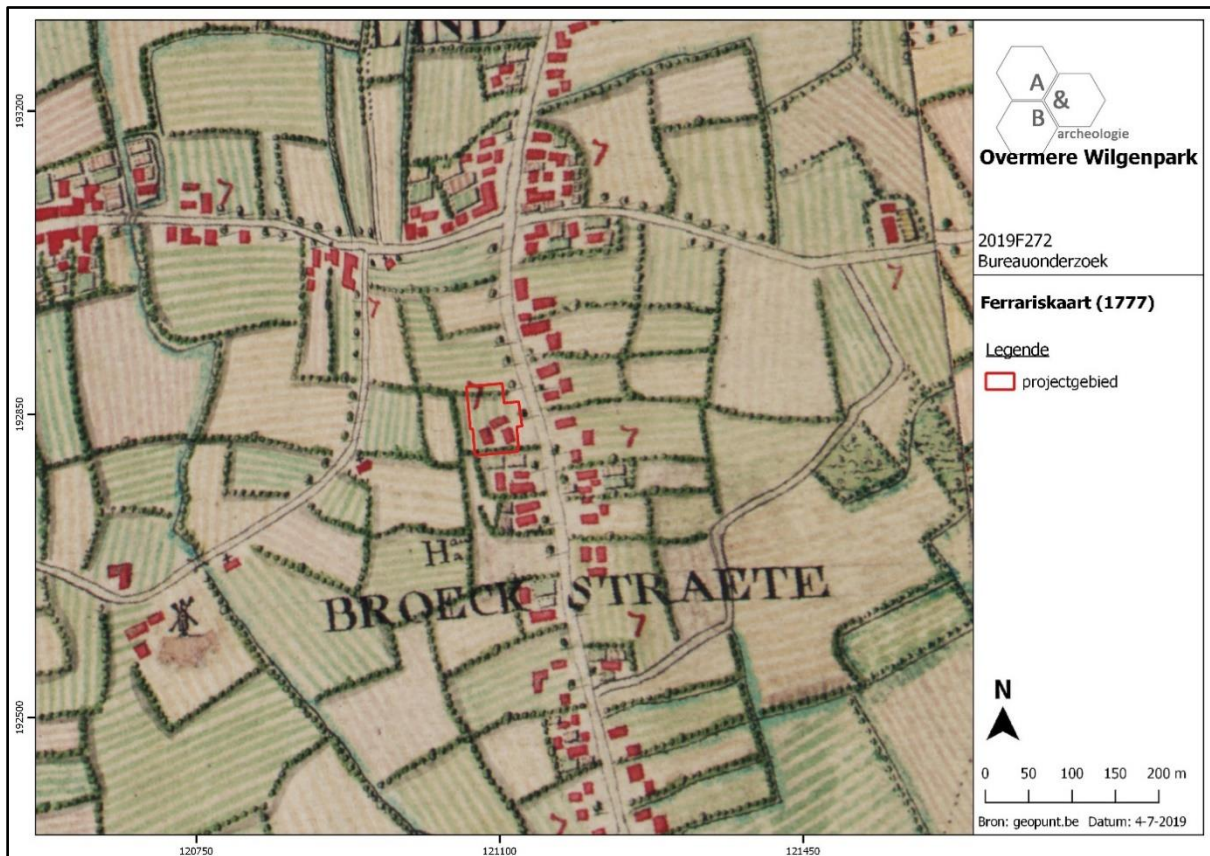
Figuur 14 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁸

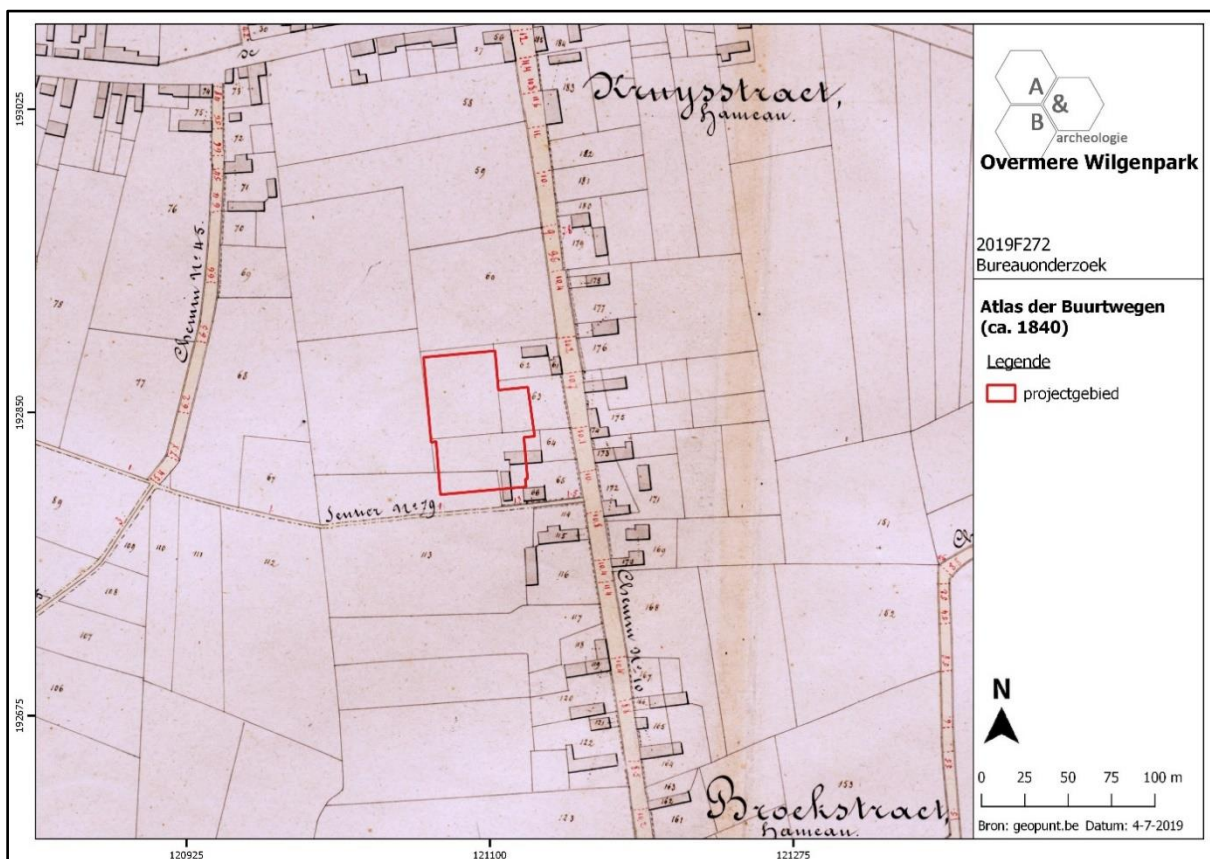
In 1331 vormde Overmere één heerlijkheid met Uitbergen. Aanvankelijk was het in het bezit van de heren van Dendermonde en later van de graven van Vlaanderen. Die laatste gaven het achtereenvolgens in leen aan het huis van Massemen in de 14de à 15de eeuw, aan de familie du Bois (van den Houte) in de 16de eeuw, aan de familie van Coudenhove in de 17de eeuw en aan families de Lannoy de Hautpont, de Croy de Beaurainville, van Roosendael en de Heuvel in de 17de à 18de eeuw. Overmere vormde samen met Uitbergen ook één parochie, met de moederkerk in Uitbergen en een kapel in Overmere. Deze kapel werd in 1350 vervangen door een kerk. Op 24 mei 1452 had te Overmere een bloedige veldslag plaats tussen de Gentenaars en de troepen van Filips de Goede, hertog van Bourgondië. Bij vorstelijk octrooi van 18 april 1673 wordt, op vraag van Antoon van Coudenhove, het leen van Uitbergen opgesplitst in twee lenen: Uitbergen en Overmere. Er bleef echter één schepenbank. Op 12 oktober 1798 begon in Overmere de Boerenkrijg. Op 2 november 1862 brandde de 14de-eeuwse kerk af. Deze werd vervangen door de neogotische Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk in 1864-1866.

Cartografische bronnen geven meer info over de ontwikkeling van het plangebied sinds eind 18de eeuw. De oudste relevante kaart voor het plangebied die geraadpleegd kan worden betreft de Ferrariskaart uit ca. 1777. De Broekstraat is reeds afgebeeld, met aan weerszijden ervan bebouwing. Ook op het plangebied is bebouwing aanwezig, er worden 3 volumes weergegeven binnen de grenzen van het terrein. Deze bebouwing is meer gedetailleerd weergegeven op de Atlas der Buurtwegen uit het midden van de 19de eeuw, het betreft 3 gebouwwolumes waarvan er zich 2 deels binnen het plangebied bevinden, in de uiterste zuidoosthoek. Net ten zuiden van het plangebied wordt een wegel aangeduid. Een gelijkaardige situatie is te zien op de Poppkaart en de Vandermaelenkaart die uit dezelfde periode dateren. De gebouwen worden ook nog afgebeeld op de topografische kaarten uit 1863 en 1879, echter niet meer op de topografische kaart van 1910. Ook op de topografische kaart van 1939 is het terrein onbebouwd. Op de luchtfoto van 1971 is de huidige loods reeds te zien, op de luchtfoto van 1979-1990 is ook de verharding aanwezig. Op dat moment is ook het Wilgenpark aanwezig en is de bebouwing rond het plangebied aanzienlijk toegenomen. Sindsdien is het uitzicht van het terrein zo goed als niet meer gewijzigd.

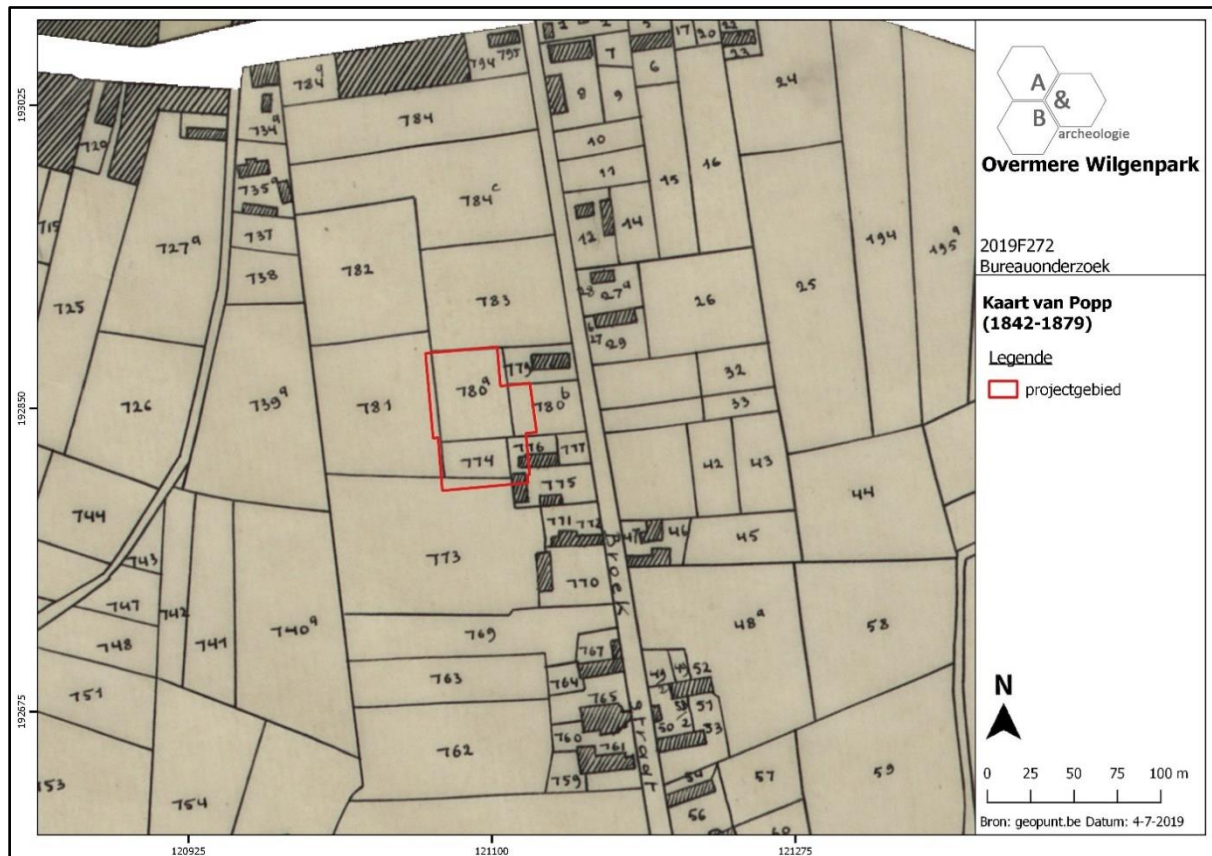
⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Overmere>.

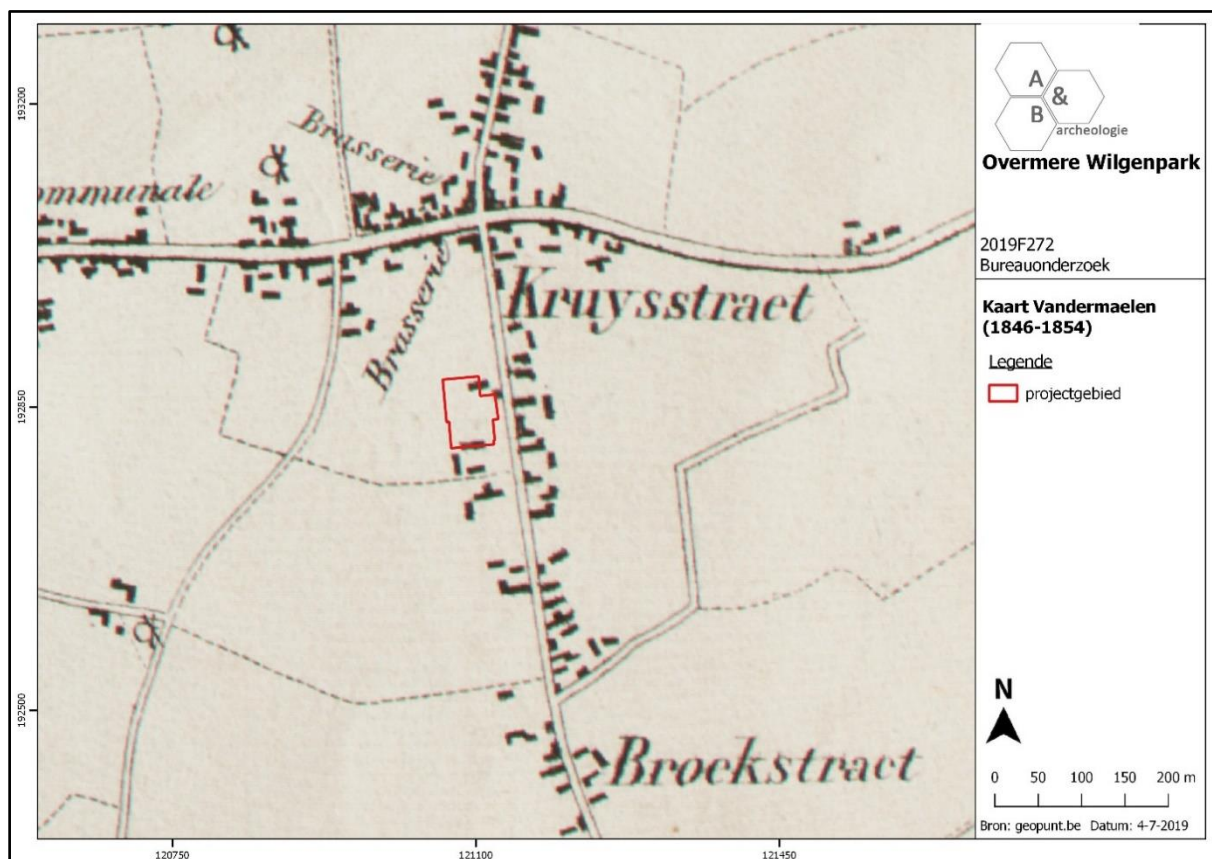
Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

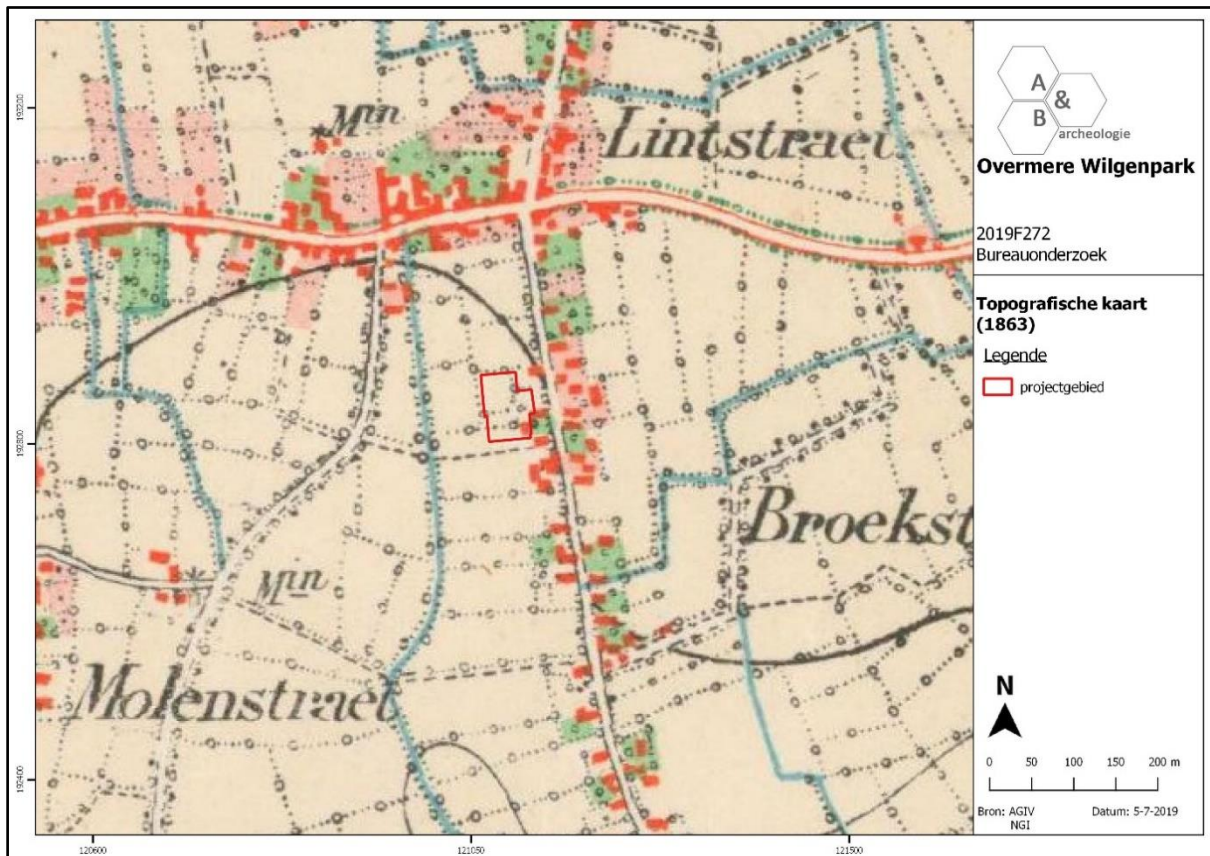
Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

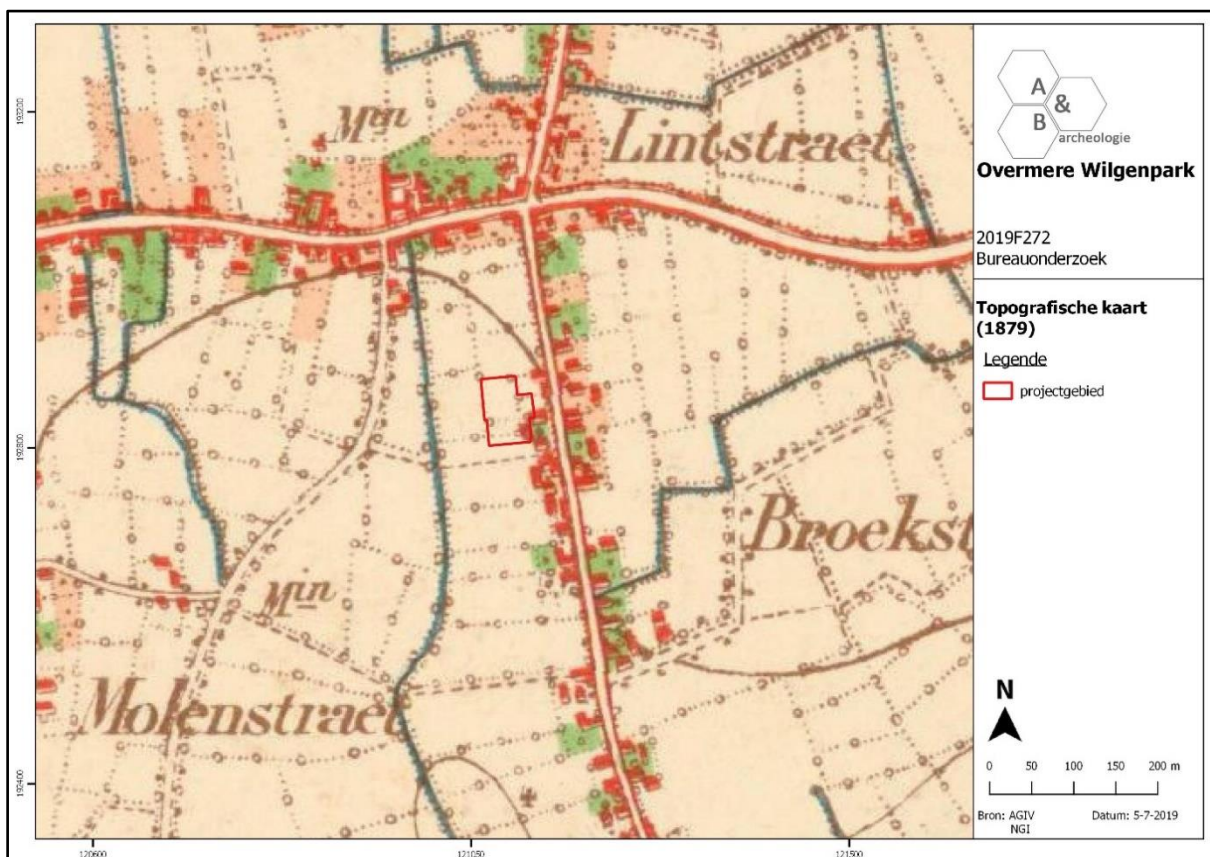
Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).

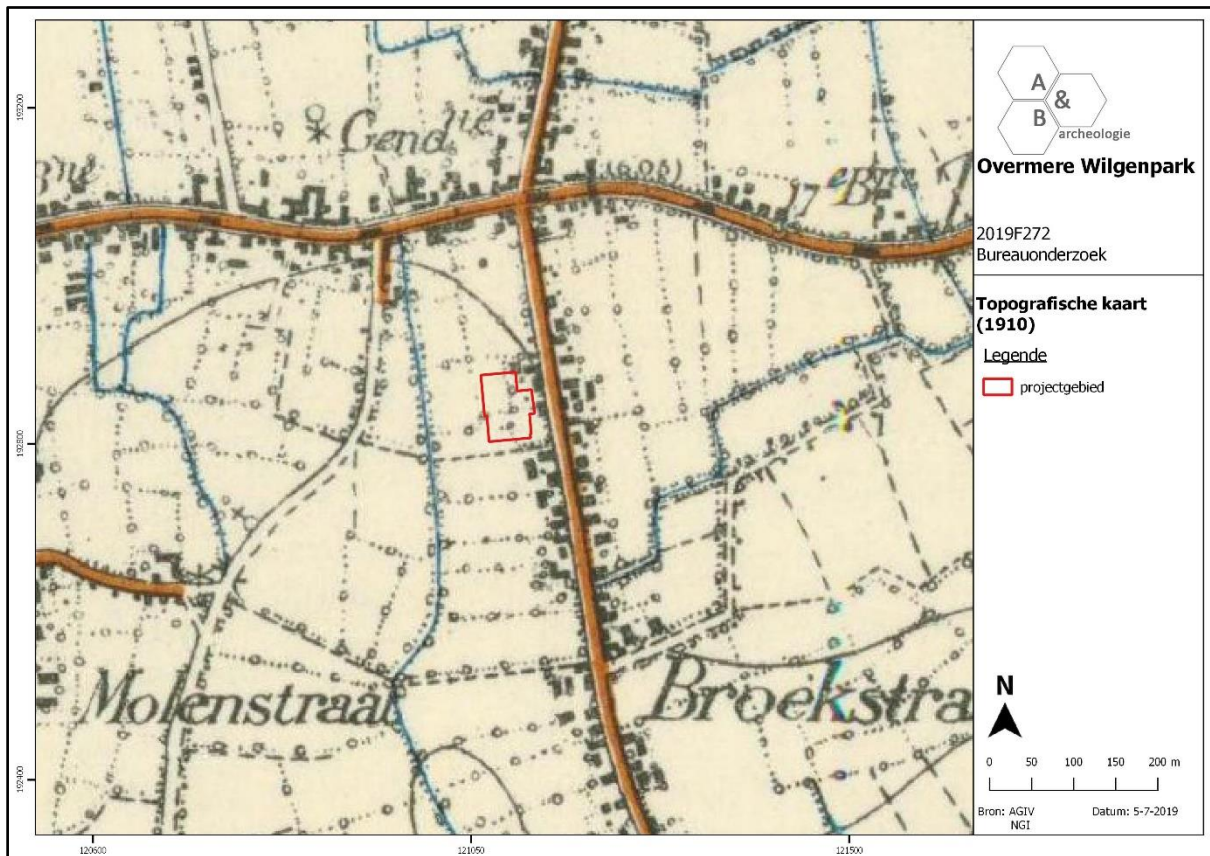
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

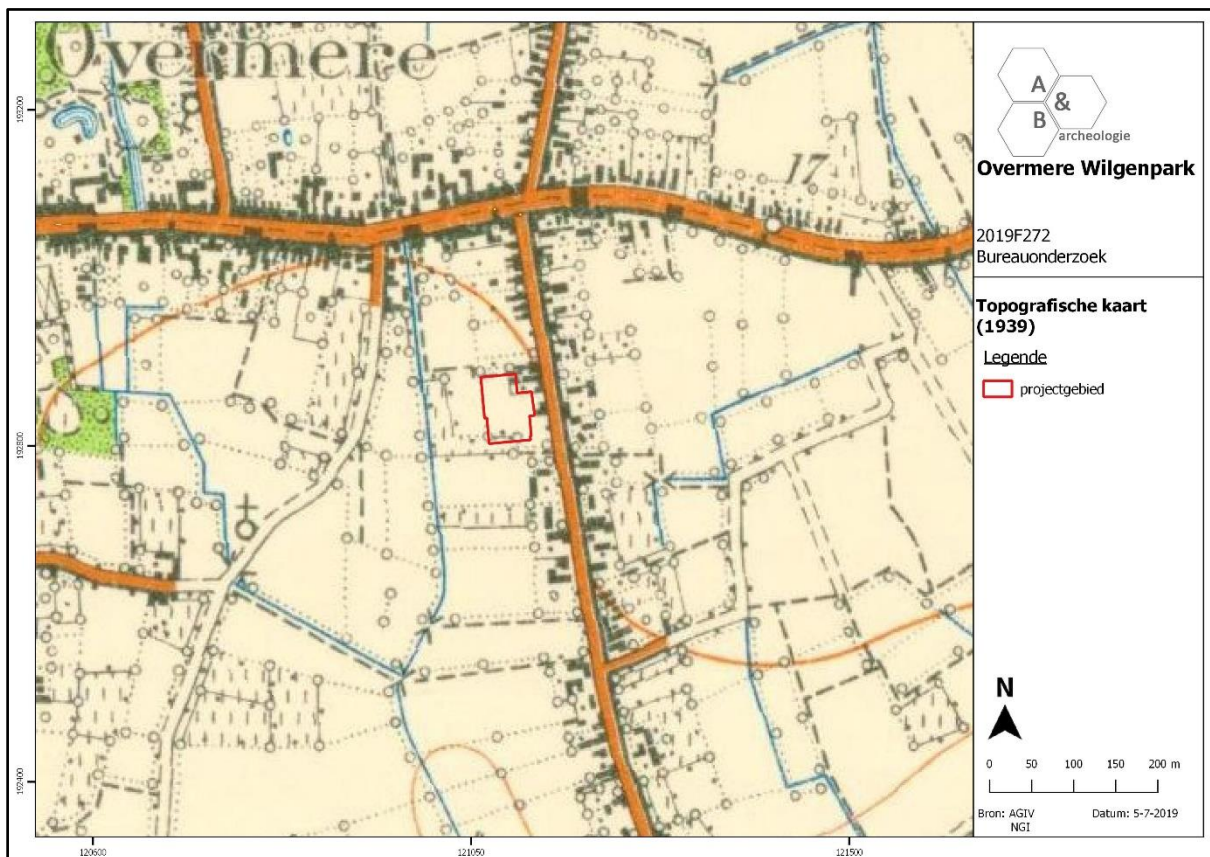
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1863 (bron: cartesius.be en NGI).

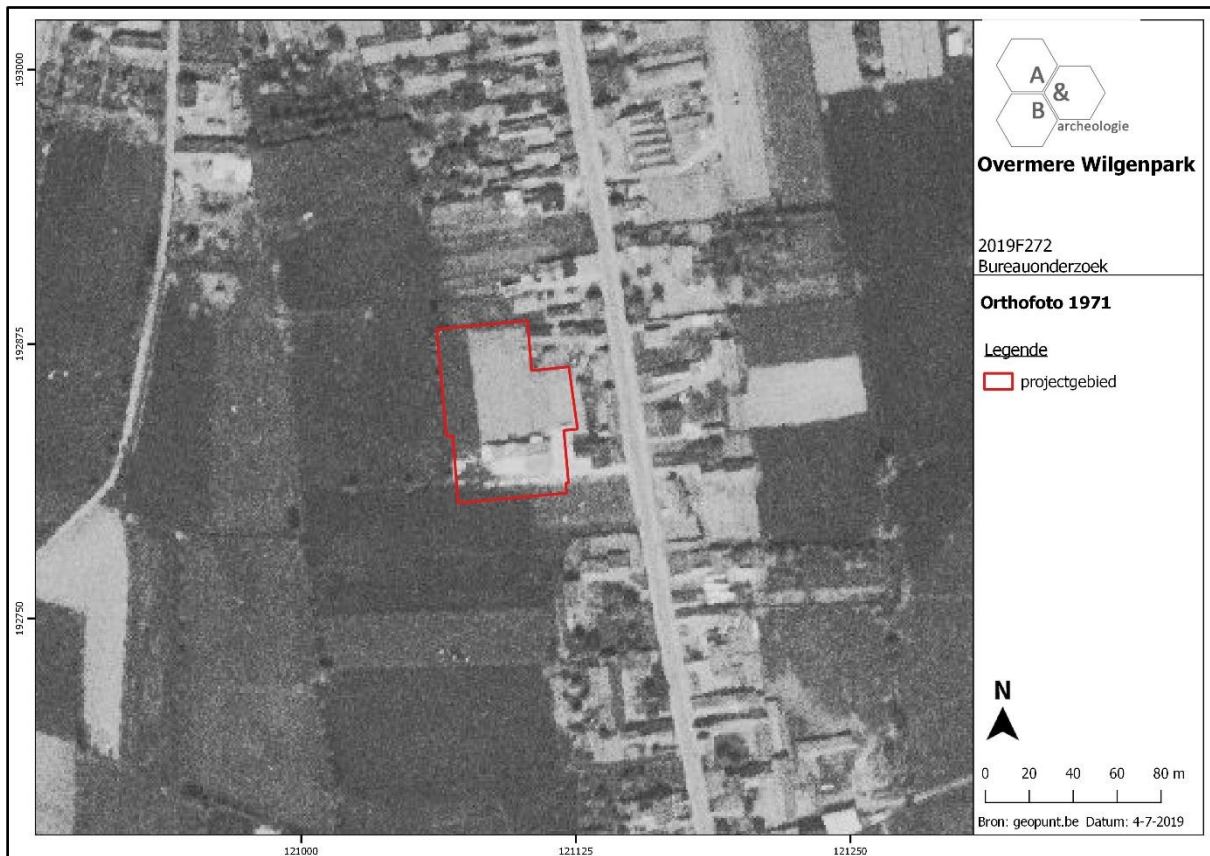
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1879 (bron: cartesius.be en NGI).

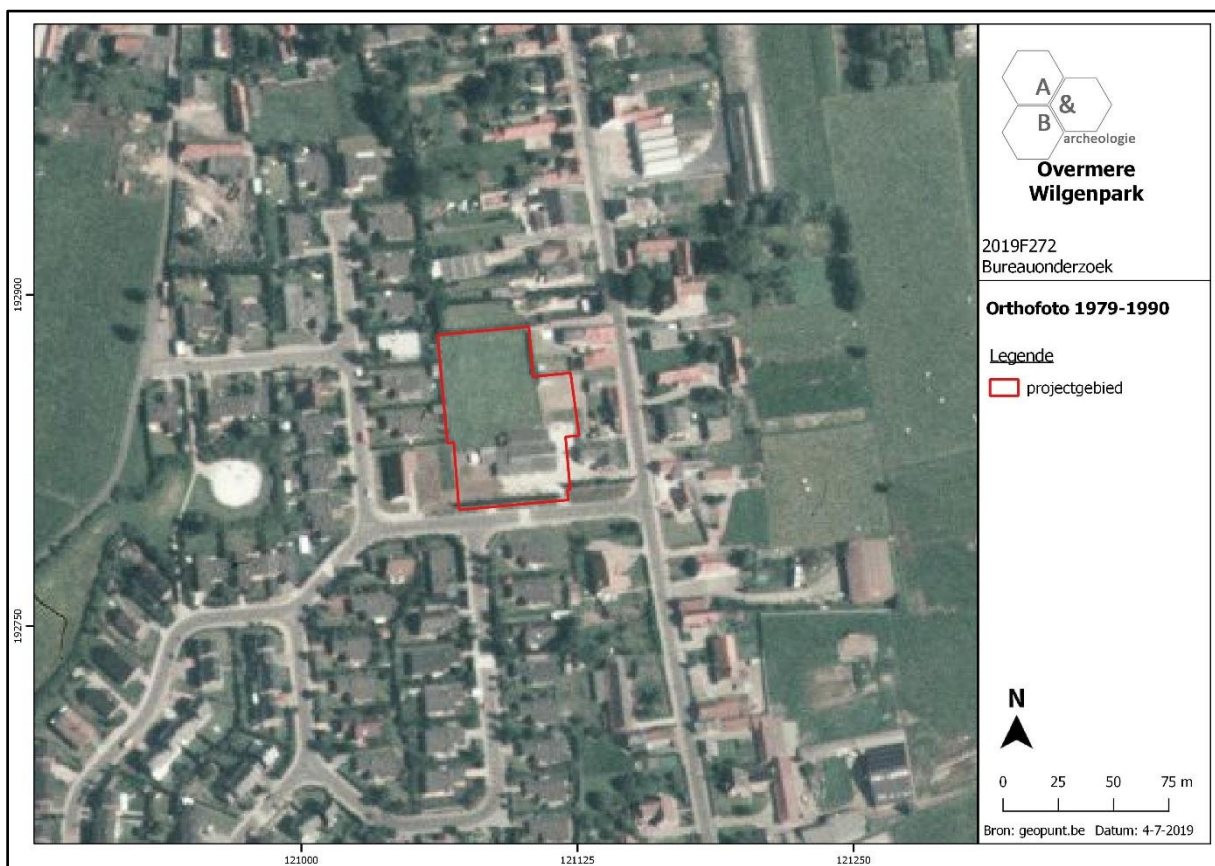
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 22 Uitsnede uit de topografische kaart van 1939 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

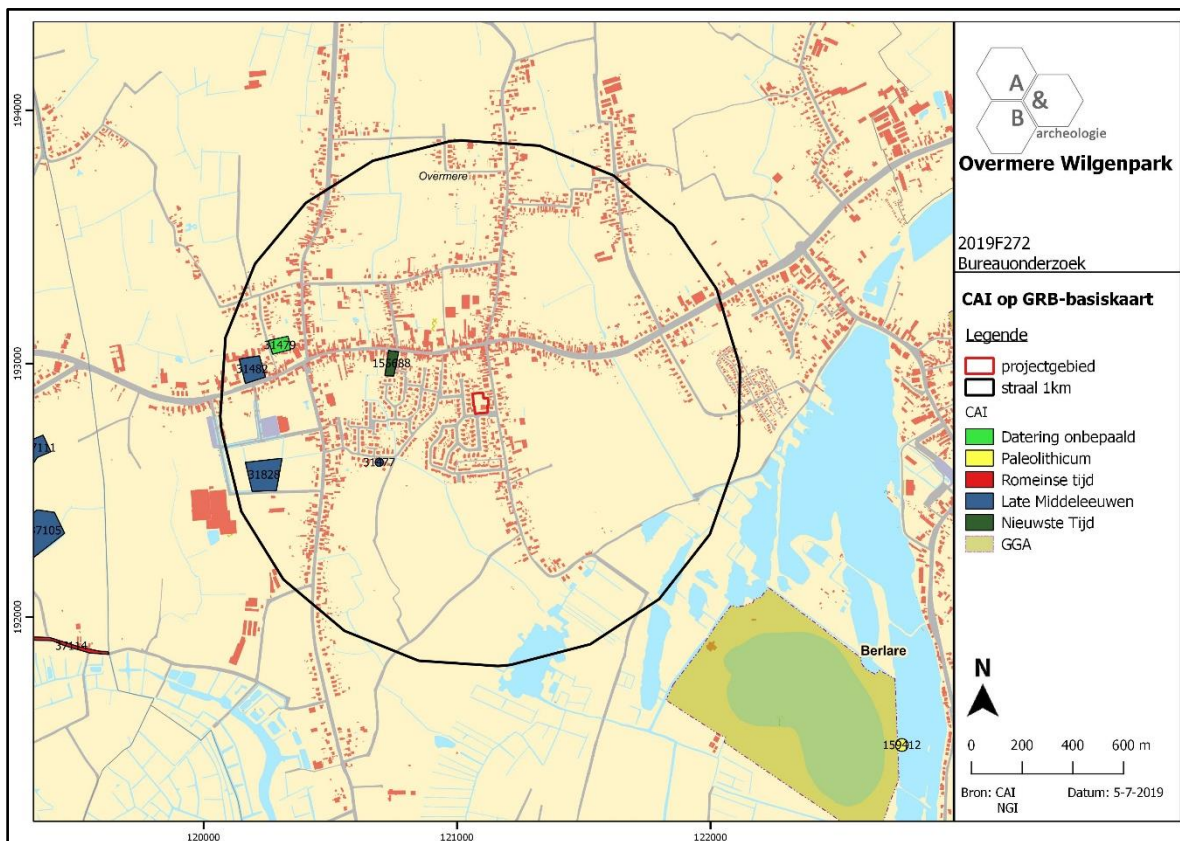
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Centrale Archeologische Inventaris worden in de omgeving van het plangebied slechts weinig gekende archeologische sites aangegeven. De merendeel van de aangeduide sites zijn bovendien indicatoren, gekend via archivalische bronnen en niet via archeologisch onderzoek. Zo'n 700m ten zuiden van het plangebied, op een akker ten oosten van de Broekstraat, werden tijdens een veldprospectie 4 lithische fragmenten (1 afslag, 2 artefacten in Wommersom kwartsiet, 1 klingschrabber in bruine silex) uit de steentijd aangetroffen als losse vondst (CAI Locatie 221308, niet aangeduid op onderstaande kaart). CAI Locatie 31828 duidt op een laatmiddeleeuwse site met walgracht. Op CAI Locatie 31482 bevond zich een gasthuis gewijd aan Maria en Sint-Joris: midden 14de-eeuw opgericht, rond 1360 kapel toegevoegd, in 1452 in brand gestoken door soldaten van Filips de Goede, pas midden 16de eeuw heropgebouwd, begin 19de eeuw in vervallen toestand, in 1852: nieuw gasthuis opgericht (op een andere plaats). CAI Locatie 31477 duidt op een laatmiddeleeuwse molen, gesloopt in 1625. Op CAI Locatie 31479 was een 19de-eeuwse molen gelegen. Op CAI Locatie 155688 werden bij verbouwingswerken aan een school bij het verwijderen van een venstertablet enkele vondsten uit WO II aangetroffen: 1 flesje en 2 doosjes antiseptisch middel tegen gasvergiftiging, en 17 oefenkogels met houten kogelpunten. Begin 2019 werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd langsheen de Baron Tibbautstraat, net ten westen van het oude gasthuis, dit leverde geen relevante archeologische sporen op.⁹ Dit onderzoek is nog niet opgenomen in de CAI.

Figuur 26 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

⁹ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/9927>

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Minstens sinds ca. 1777 was er bebouwing aanwezig in de zuidoostelijke hoek van het terrein, de rest van het plangebied was onbebouwd. De Broekstraat was op dat moment al aanwezig, het Wilgenpark ten zuiden van het plangebied was een buurtweg. Eind 19de-begin 20ste eeuw verdween de bebouwing en gedurende de eerste helft van de 20ste eeuw was het terrein onbebouwd. Zeker in 1971 was de huidige loods aanwezig, in de daaropvolgende jaren werd ook de verharding toegevoegd. In de jaren 1980 werd het Wilgenpark aangelegd en werden de gronden ten westen van het plangebied verkaveld. Het uitzicht van het plangebied bleef de laatste 3 decennia zo goed als ongewijzigd. Er lijken de laatste 250 jaar geen grootschalige bodemingrepen te hebben plaatsgevonden op het terrein, de impact van de huidige loods en verharding zal eerder beperkt zijn geweest.

- Het terrein is deels gekarteerd als bebouwde zone op de bodemkaart, deels als droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Het plangebied is redelijk vlak, met een kleine verhoging centraal op het terrein. Het is gelegen op hogere en droge gronden ten noorden van een natte, lager gelegen paleomeander van de Schelde.

- Er zijn zo goed als geen archeologische gegevens gekend voor de omgeving van het plangebied, door het gebrek aan systematisch onderzoek. Er kan echter verondersteld worden dat de specifieke ligging op hogere, droge gronden nabij natte, lagere gronden van de paleomeander een interessante locatie was voor menselijke aanwezigheid. Dit landschap was enerzijds interessant voor landbouwdoeleinden op de droge gronden, als voor een gevarieerd voedselaanbod in de nattere gebieden. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat er archeologische sites aanwezig zouden kunnen zijn op het plangebied. Eind 18de eeuw was er al bebouwing aanwezig op het plangebied, het kan zijn dat deze een oudere (middeleeuwse) oorsprong heeft. De archeologische verwachting betreft sites met grondsporen, uit het neolithicum, de metaaltijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en/of de nieuwe /nieuwste tijden. In situ bewaring van steentijd artefactensites wordt gezien de bodemkundige en landschappelijke kenmerken niet verwacht.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

De loods en de verharding in het zuiden worden verwijderd en het plangebied wordt verkaveld in 11 bouwlotten. Deze loten komen te liggen aan weerszijden van een nieuw aan te leggen wegenis die aansluit op het Wilgenpark in het zuiden. Onder deze wegenis wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd, waarop elk bouwlot wordt aangesloten. Er zullen aanzienlijke grondwerken plaatsvinden op het plangebied: sloop van het bestaande gebouw, opbraak van de verharding, het bouwrijp maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de wegenis en nutsleidingen en -

voorzieningen, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en verhardingen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting voor sites met grondsporen. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch zo goed als niks gekend is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, na afbraak van de loods en de opbraak van de verharding.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet noodzakelijk om uit te voeren. De bodemopbouw van het plangebied is gekend via de bodemkaart en kan meer in detail in kaart worden gebracht bij proefsleuvenonderzoek. Daarnaast is er geen verhoogde kans op het aantreffen van *in situ* bewaarde steentijd artefactensites.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden. Wel dient tijdens het proefsleuvenonderzoek (zie verder) een metaaldetector ingezet worden ter controle van de aangelegde sleuven en de grondhopen.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefputten in functie van steentijd artefactensites

Het doel van proefputten in functie van steentijd artefactensites is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Minstens sinds ca. 1777 was er bebouwing aanwezig in de zuidoostelijke hoek van het terrein, de rest van het plangebied was onbebouwd. De Broekstraat was op dat moment al aanwezig, het Wilgenpark ten zuiden van het plangebied was een buurtweg. Eind 19de-begin 20ste eeuw verdween de bebouwing en gedurende de eerste helft van de 20ste eeuw was het terrein onbebouwd. Zeker in 1971 was de huidige loods aanwezig, in de daaropvolgende jaren werd ook de verharding toegevoegd. In de jaren 1980 werd het Wilgenpark aangelegd en werden de gronden ten westen van het plangebied verkaveld. Het uitzicht van het plangebied bleef de laatste 3 decennia zo goed als ongewijzigd. Er lijken de laatste 250 jaar geen grootschalige bodemingrepen te hebben plaatsgevonden op het terrein, de impact van de huidige loods en verharding zal eerder beperkt zijn geweest. Er zijn zo goed als geen archeologische gegevens gekend over de omgeving van het plangebied.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Zie hierboven.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De loods en de verharding in het zuiden worden verwijderd en het plangebied wordt verkaveld in 11 bouwloten. Deze loten komen te liggen aan weerszijden van een nieuw aan te leggen wegenis die aansluit op het Wilgenpark in het zuiden. Onder deze wegenis wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd, waarop elk bouwlot wordt aangesloten. Er zullen aanzienlijke grondwerken plaatsvinden op het plangebied: sloop van het bestaande gebouw, opbraak van de verharding, het bouwrijp maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de wegenis en nutsleidingen en -voorzieningen, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en verhardingen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. De kans op het aantreffen van een archeologische site met grondsporen is echter niet uit te sluiten.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Er dient een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden op het plangebied. Dit onderzoek bestaat uit het aanleggen van parallelle sleuven. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Overmere Wilgenpark (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, 4065m² groot, heeft een min of meer rechthoekige vorm en is noord-zuid georiënteerd. Het betreft een binnengebied gelegen tussen het Wilgenpark in het zuiden, bewoning langsheen het Wilgenpark in het westen en bewoning langsheen de Broekstraat in het noorden en oosten. Het zuidelijke deel van het plangebied is deels bebouwd, er is een loods aanwezig met errond een verharding met betonplaten. De rest van het plangebied is onbebouwd en in gebruik als grasland.

Minstens sinds ca. 1777 was er bebouwing aanwezig in de zuidoostelijke hoek van het terrein, de rest van het plangebied was onbebouwd. De Broekstraat was op dat moment al aanwezig, het Wilgenpark ten zuiden van het plangebied was een buurtweg. Eind 19de-begin 20ste eeuw verdween de bebouwing en gedurende de eerste helft van de 20ste eeuw was het terrein onbebouwd. Zeker in 1971 was de huidige loods aanwezig, in de daaropvolgende jaren werd ook de verharding toegevoegd. In de jaren 1980 werd het Wilgenpark aangelegd en werden de gronden ten westen van het plangebied verkaveld. Het uitzicht van het plangebied bleef de laatste 3 decennia zo goed als ongewijzigd. Er lijken de laatste 250 jaar geen grootschalige bodemingrepen te hebben plaatsgevonden op het terrein, de impact van de huidige loods en verharding zal eerder beperkt zijn geweest. Het terrein is deels gekarteerd als bebouwde zone op de bodemkaart, deels als droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Het plangebied is redelijk vlak, met een kleine verhoging centraal op het terrein. Het is gelegen op hogere en droge gronden ten noorden van een natte, lager gelegen paleomeander van de Schelde. Er zijn zo goed als geen archeologische gegevens gekend voor de omgeving van het plangebied, door het gebrek aan systematisch onderzoek. Er kan echter verondersteld worden dat de specifieke ligging op hogere, droge gronden nabij natte, lagere gronden van de paleomeander een interessante locatie was voor menselijke aanwezigheid. Dit landschap was enerzijds interessant voor landbouwdoeleinden op de droge gronden, als voor een gevarieerd voedselaanbod in de nattere gebieden. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat er archeologische sites aanwezig zouden kunnen zijn op het plangebied. Eind 18de eeuw was er al bebouwing aanwezig op het plangebied, het kan zijn dat deze een oudere (middeleeuwse) oorsprong heeft. De archeologische verwachting betreft sites met grondsporen, uit het neolithicum, de metaaltijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en/of de nieuwe /nieuwste tijden. In situ bewaring van steentijd artefactensites wordt gezien de bodemkundige en landschappelijke kenmerken niet verwacht.

De loods en de verharding in het zuiden worden verwijderd en het plangebied wordt verkaveld in 11 bouwlotten. Deze loten komen te liggen aan weerszijden van een nieuw aan te leggen wegenis die aansluit op het Wilgenpark in het zuiden. Onder deze wegenis wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd, waarop elk bouwlot wordt aangesloten. Er zullen aanzienlijke grondwerken plaatsvinden op het plangebied: sloop van het bestaande gebouw, opbraak van de verharding, het bouwrijp

maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de wegenis en nutsleidingen en -voorzieningen, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en verhardingen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting voor sites met grondsporen. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch zo goed als niks gekend is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, na afbraak van de loods en de opbraak van de verharding.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://www.google.be/maps>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Overmere>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9927>

6. Bijlages

- Figurenlijst

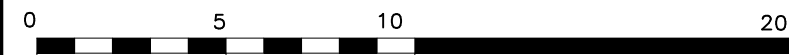
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Beeld op het plangebied vanuit het zuidoosten, met zicht op de loods en de betonverharding in het zuidelijke deel (bron: https://www.google.com/maps).	8
Figuur 3 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).....	9
Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).....	10
Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). ..	11
Figuur 6 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).....	11
Figuur 7 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..	12
Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	13
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	13
Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	14
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).	15
Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	16
Figuur 13 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	19
Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	19
Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).....	20
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).	20
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1863 (bron: cartesius.be en NGI).....	21
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1879 (bron: cartesius.be en NGI).	21
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).....	22
Figuur 22 Uitsnede uit de topografische kaart van 1939 (bron: cartesius.be en NGI).	22
Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	23
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).....	23
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).....	24
Figuur 26 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).....	25

Bijlage: Ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

Verkavelingsplan Gemeente Berlare (Overmere)

afd. 3 sectie C
Nummers 775F deel, 775G,
775H, 780F deel

Woonerf Wilgenpark

De verkaveling is gelegen in woongebied
deels volgens gewestplan en deels volgens RUP

Legende:
Zie afzonderlijk plan
Vergunningsplichtige werken:
Slopen van bergplaats/werkplaats
Riolerings- en infrastructuurwerken in woonerf
Riolerings- en infrastructuurwerken op openbaar domein (Wilgenpark)

Nota:
De aangeduide afstanden en oppervlakten op dit plan zijn
bepaald op basis van een voorlopige opmeting zonder dat
er grensonderzoek werd gedaan.
De definitieve afstanden en oppervlakten zullen bepaald worden bij de
opmaak van het metingsplan dat aan de notariële akte zal gehecht worden.
De aangeduide ontworpen vloerpasssen en weghoogtes zijn louter indicatief.
De definitieve vloerpasssen en weghoogtes zullen bepaald
worden bij bouw aanvraag woningen en infrastructuur.

LOT A is een gemeenschappelijk woonerf dat eigendom
zal worden van de eigenaars van de 11 private kavels

De verharding van het woonerf zal bestaan uit
waterdoorlatende betonstraatstenen

Regenwaterafvoer in de verkaveling

De grond in de verkaveling is goed infiltreerbaar.
De grondwaterstand in de verkaveling is laag genoeg om
ondergrondse infiltratievoorzieningen te voorzien.
Al het regenwater afkomstig van de dakoppervlaktes en de verhardingen
in de verkaveling zal volledig in de verkaveling zelf infiltreren.
Er wordt dus geen regenwateraansluiting voorzien op het openbare rioleringsstelsel.

Vuilwaterafvoer in de verkaveling

De verkaveling zal volledig uitgerust worden met een gescheiden riolering.
In het binnenplein zal een DWA riolering aangelegd worden waarop het vuilwater
afkomstig van de 11 woningen kan aangesloten worden.
De vuilwaterriolering zal aangesloten worden op de riolering Wilgenpark.

Wilgenpark

